

Vår egen bakgård

I den globala byn, där vi alla ingår, bor några i bevakad lyx. Några i utesägligt armod. Allt hänger ihop.

Text & bild: Mattias Hagberg
SocialPolitik nr 4/ dec 2008

Hans historia är typisk. Den skulle kunna tillhöra vilken pojke eller flicka som helst i slumområdet Agbogbloshi i Ghanas huvudstad Accra. Precis som de flesta som lever i de förfallna skjulen, de hastigt hopspikade kåkarna och i de gamla ombyggda containrarna som bildar den vidsträckta slummen, kommer han från fattigdomen i norra Ghana. För tre år sedan flyttade han och hans syster hit när föräldrarna inte längre hade råd att försörja dem. Han heter Sylvester Awuni och är tretton år. Han är klädd i sandaler, shorts och rött linne.

Jag träffar Sylvester Awuni i utkanten av Agbogbloshi. Framför oss öppnar sig ett stort fält. Här och där ligger hela berg med elektroniskrot. Ghana har på senare år blivit en plats där gammal uttjänt elektronik från västvärlden dumpas. Lite längre ut på fältet brinner mängder med små eldar. Mellan eldarna rör sig små pojkar och unga killar. När jag kommer närmare ser jag att de bränner sladdar och kretskort.

Sylvester Awuni berättar att han kommer hit varje förmiddag för att bränna elektroniskrot innan skolan börjar efter

lunch. I tre år har han kommit hit, ända sedan han och hans syster anlände till Accra. Han gör det för att få ihop lite pengar till mat och skolböcker. Han berättar att han köper gammal elektronik av skrothandlare, att han bränner upp sladdarna och kretskorten för att få ut lite koppar, koppar som han sedan kan sälja vidare till andra skrothandlare.

– Fast, säger han, helst skulle jag vilja göra något annat för att få ihop lite pengar. Röken ger mig huvudvärk, hosta och utslag.

Jag frågar om han känner till vad som finns i elektroniken han bränner. Om han vet något om tungmetaller och andra miljögifter. Han rycker på axlarna. Men han säger inget.

Slummen i Accra växer från dag till dag. Fattigdom, torka och miljöförstöring tvingar människor från landsbygden att söka sig in mot huvudstaden. Samtidigt finns det mycket som lockar i Accra. Sylvester Awuni säger att det på sätt och vis är bättre här än hemma. I Accra kan han åtminstone tjäna lite pengar.

Förra året passerades en gräns i mänsklighetens historia. För första gången bor nu fler människor i städer än på landsbygden. Framför allt är det slummen i tredjevärlden som växer. Enligt FN bor det i dag mer än en miljard människor i olika slumområden.

I Ghana, och i de andra länderna i Västafrika, är den här utvecklingen tydlig. När man flyger över kusten kan man se hur städerna längs Guineabukten, med Nigerias huvudstad Lagos som kärna, håller på att växa samman till en jättelik hyperstad bortom all kontroll. Enligt en studie från OECD kommer detta nät av städer inom tio år ha en befolkning på över 60 miljoner på en 600 kilometer lång landremsa från Benin City till Accra.

Några månader tidigare har jag träffat historikern, urbanteoretikern och samhällskritiken Mike Davis i hans hem i

San Diego, Kalifornien. I den internationellt uppmärksammade boken *Planet of Slums* går han i närkamp med denna exceptionella tillväxt av stadsbefolkning.

Han säger att man i dag kan identifiera fyra tendenser när det gäller städernas utveckling.

För det första har vi en urban tillväxt som är skild från ekonomisk tillväxt. Städer, framför allt i syd, tenderar att växa hastigt trots att ekonomin i många fall är på tillbakagång. Framför allt drivs den här tillväxten av fattiga människor från landsbygden som söker sig in mot städerna och deras slumområden.

För det andra håller de gängse definitionerna av vad en stad är för något på att förlora i förklaringsvärde. I dag sker den urbana tillväxten framför allt i städernas periferi, såväl ekonomiskt som befolkningsmässigt.

– Vi håller på att få ett helt nytt urbant landskap, ett landskap som varken är stad eller landsbygd. Den snabba tillväxten av slumområden utanför städerna i tredje världen är ett exempel. De väldiga områdena med villaförorter, köpcentrum och arbetsplatser här i Los Angeles, och på andra håll i västvärlden, är ett annat.

För det tredje har vi fått stora stadsområden som är helt frikopplade från den globala ekonomin; i tredje världen handlar det om slummen, i USA om områden som just Watts och Compton och i Europa om förorter som Clichy-sous-Dois utanför Paris. Denna utveckling tvingar i sin tur människor att försörja sig på informella vägar samtidigt som den öppnar upp för brottslighet, extremism och fundamentalism, menar Mike Davis.

– Detta är en utveckling som ingen har förutsett. Ingen räknade för några årtionden sedan med att en så stor del av världens befolkning skulle bo i stadsområden helt utan kontakt med världsekonomin. Människorna i slummen är dessutom en

social klass som inte passar in i våra gängse beskrivningar av samhällets stratifiering. De saknar till exempel den social kraft som arbetarklassen hade vid 1900-talets början.

– Arbetarrörelsen hade en styrka eftersom den kunde stoppa produktionen. Industrialiseringen tenderade att föra människor samman. Logiken i den informella ekonomin förefaller vara den motsatta. Den informella ekonomin driver människor att utnyttja varandra. I värsta fall hemfaller de åt nihilistiskt våld, som gatugängen i Los Angeles.

Det är lätt för makthavarna att vända ryggen åt människorna i slummen, konstaterar Mike Davis. De är, ur ett nyliberalt perspektiv, överflödiga. Samtidigt, påpekar han, är det farligt att blunda för de problem som den globala ekonomin skapar. I två böcker, *The monster at Our Door – The Global Threat of Avian Flu* och *Buda's Wagon – A Brief History of the Car Bomb*, som båda tillkom under arbetet med *Planet of Slums*, beskriver han två exempel på varför det är fullkomligt fel att låtsas som att slummens problem bara är slummens.

– Globala epidemier och global terrorism är två problem som huvudsakligen härrör från slummen. När man talar om "failed states" menar man ofta "failed cities" som Gaza city, Sadre City eller slummen i Port au Prince på Haiti.

– Det riktigt intressanta och obehagliga är att den amerikanska militären tidigt uppmärksammade detta förhållande, mycket tidigare än någon annan. Och den uppmärksammade den här utvecklingen ur ett mycket praktiskt perspektiv, inte teoretiskt. Enligt militären är dessa slumområden framtidens slagfält. Det är där striden kommer att stå.

– Det finns två händelser i den amerikanska militärens historia under 1900-talet som mer än något annat la grunden för denna inriktning. Dels sprängningen av den amerikanska ambassaden i Beirut i början av 1980-talet, dels reträtten från Mogadishu i början av 1990-talet. Båda dessa händelser

har haft en mycket större betydelse för dagens taktik- och strategiutveckling än kriget i Vietnam.

Egentligen, säger Mike Davis, är motståndarna i det här kriget militärt svaga. Det handlar om narkotikasyndikat, gatugång och terrorister. Problemet är terrängen. Därför jobbar den amerikanska militären sedan flera år tillbaka hårt för att ta fram ny taktik för att kunna ta sig an den urbana slummen.

– Det mest intressanta som pågår just nu är USA:s och Brasiliens gemensamma insats i Port-au-Prince, Haiti. Jag menar att USA ser den insatsen som en möjlighet att prova och utveckla strategier för att stabilisera städer med hjälp av säkerhetsinsatser, stadsplanering och sociala insatser. En sorts modern motsvarighet till Haussmanns upprensning av Paris på 1800-talet.

Mot denna explosiva värld av fattigdom ställer Mike Davis "ondskans paradiset". Slutna öar för den globala eliten.

I antologin *Evil Paradieses – Dreamworld of Neoliberalism* beskriver han och en rad andra författare och akademiker en värld av förnekelse. I grindsamhällen över hela jorden avskärmar sig eliten från den brutala verkligheten i den nyliberala ekonomins spår.

– Om Södra Kalifornien har någon betydelse för utvecklingen av världens städer är det som förebild för livet i dessa skyddade enklaver.

Eller som Mike Davis skriver i introduktionen till Evil Paradieses: *"Many of the 'dreamlands' described in the pages that follow are, in fact, iterations of Los Angeles, or at least 'California lifestyle', as a global phantasmagoric ideal, which the nouveaux riches pursue with the same desperate zeal in the desert of Iran and the hills of Kabul as they do in the gated suburbs of Cairo, Johannesburg, and Beijing..."*

I översättning: "Många av de 'fantasiplatser' som beskrivs i den här boken är i själva verket kopior av Los Angeles, eller åtminstone av föreställningen om en särskild 'kalifornisk livsstil', som fungerar som ett drömligt ideal för nyrika karriärer med samma desperata mål i Irans öknar och bergen runt Kabul som i de bevakade förorterna i Kairo, Johannesburg och Peking.

Men precis som i det ursprungliga Los Angeles är det aldrig mer än ett stenkast mellan slummen och den hypermoderna shoppinggallerian. Och precis som i Los Angeles är det alltid invånarna i slummen som fungerar som pigor åt de nyrika. Och det är alltid på de fattiga emigranternas ryggar som de nya metropolerna reser sig.

I det större perspektivet är den nya arkipelag av utopiska lyxsamhällen med överlägsen livsstil som växer upp över hela vår jord inget annat än parasiter på jordens sluminvånare."

Jag lämnar Agbogbloshi och Sylvester Awuni. Från slummen till lyxen är det inte långt. Några kilometer från Agbogbloshi breder en värld av murar, taggtråd och grindar ut sig. Och bakom grindarna skymtar jag de stora villorna. Detta skulle lika gärna kunna vara Plam Spring som Accra.

[Mattias Hagberg](#) är journalist och författare.

Aktuell med reportageboken Skräp på bokförlaget Atlas.

Läs mera:

Mike Davis, Slum, 2007.

UN-Habitat, State of the World's cities 2006/7, 2007.

Maria Lantz, m. fl., Dharavi – documenting informaliteis, 2008.